

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R.P. Valerii Reginaldi Bvrgvndi Seqvani E Societ: Iesv,
Praxis Fori Poenitentialis**

Ad Directionem Confessarii, In Vsv Sacri sui muneris ...

Regnault, Valère

Mogvntiæ, 1617

Cap. 31. De natura & conditionibus census,

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78332](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78332)

Iustico debita pro ipsius opera, industria, & expensis: ac etiam pro iusto ascurationis pretio. Si enim secus accidat, violatur illa generalis regula iuris. Secundum naturam est, commoda cuiusque rei cum sequi, quem sequentur in commoda. Quæ regula est 10. ff. De regulis iuris. Violatur etiam illa specialis passim recepta ab authoribus in hac materia. Quod quantumcunque alia, atque alia pacta adiciantur in societate, tam lucrum, quam damnum debeat esse commune, atque portiones lucræ, ac damni debeant spectato periculo, cæterisque circumstantiis ita distribui, iuxta quantitatem rerum contributarum; ut si qui cæteris paribus plus contribuit, maiorem portionem recipiat, æqualem vero, qui æqualiter contribuit, cum sit contentancum partes lucræ proportionaliter respondere partibus in societatem collatis: grauatimibus omnibus interea compensatis. Quod quidem tutandum est, quia societas alioqui erit, aut vsuraria, aut saltem iniusta: atque adeo laqueus de quo Apostolus in priori ad Timoth. cap. 6. Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli.

TRACTATUS V.

De censibus & Cambiis.

In tractatus præcedentibus proxime subiungitur; quia census & cambium ratione aliquam habent venditionis & emptionis. De censibus autem agunt Theologi scolastici in 4. distict. 15. potissimum Gabriel quæst. 12. Sumularij in verbo census, & in verbo vsura. Conradus de contractibus quæst. 73. ad 87. Medina in Cod. De acquisitis per vsuram quæst. 11. & deinceps. Sotus lib. 6. De iustitia & iure quæst. 5. Nau. in comment. De vsuris à notabili 22. vsq; ad finem, & in Enchir. cap. 17. num. 232. & quatuor sequentibus. Conar. in lib. 3. variat. resolut. à cap. 7. ad 11. Angelus in 2. parte florù Theol. quæst. De censibus. Gregor. à Valeria 2.2. distict. 5. quæst. 22. Lud. Molina de iust. & iure tract. 2. à distict. 381. ad 395. Leon. Lessius lib. 2. De iust. & iure ca. 2. Ferdinandus Rebellus de obligat. iustitiæ par. 2. lib. 10. De cambiis vero agunt Theologi loco citato. Sumularij in verbo Cambiũ aut Campfor. adhuc quæ Angelus in verbo vsura 1. à n. 51. Tab. vsura 15. Sylva vsura 4. Rosel. vsura 6. Caiet. in tomo 2. opusc. tract. 7. Med. in Cod. De acquisitis per vsuram, à quæst. 5. ad 10. Conrad. De contractibus quæst. 99. Sotus lib. 6. De iust. & iure quæst. 8. & sequentibus. Nauar. in Enchir. cap. 17. num. 283. vsq; ad finem; Couar. in collatione veteram numismatum cap. 7. Angles loco cit. quæst. De cambiis. Gregor. à Valent. in sequen. quæst. 23. Molina à sequenti quæst. 396. ad 410. Lessius in sequenti cap. 23. & Rebellus in sequen. lib. 11. Ad aliquot autem quæstiones reuocabimus ea quæ videntur hic tradenda.

CAPVT XXXI.

De natura & conditionibus census.

SVMMARIVM

- 410 In quo consistat natura census.
- 411 Quatuor conditiones iure natura seruanda in emptione censuum.
- 412 Collecta ex Extrauagantibus Martini V. Cal. & III.
- 413 A Pio V. in bulla relata à Nauarro plures assignata.
- 414 Quam obseruatio non sit necessaria, ubi eadem bulla nec recepta vsu, nec publicata.
- 415 Census vsu frequens licitus, in quo aliquot eiusmodi conditiones non seruantur.
- 416 Census vtriusque redimibilis licitus quidem est in speculatione, sed in praxi vitandus tanquam perniciosus.
- 417 Quatenus liceat venditorem census cogere, ut præter rem ipsi censui subiectam, alia sua bona in pignus obliget, vel fideiussores det.
- 418 Quatenus licet am sit pactum, vt post quadriennium mutetur res subiecta censui.
- 419 De contractu quo diminutissimo non valens solvere nota-

- 420 De contractu, vt perente re census supposita, maneat persona venditoris obligata ad solutionem pensionis annua.
- 421 De censu constituto super domum, aut molendinum quod corrui.
- 422 De censu constituto super rem iam satis oneratam.
- 423 De censu constituto auctoritate Iudicis condemnantis.
- 424 Explicatio dubij, an census redimi possit ex parte.

QVÆSTIO I.

Quid sit census.

VARIIS modis censum dici videre est apud Couar. initio citati cap. 7. libri 3. variat. resolut. & apud Lud. Molinam in citata disput. 381. hic autem sumitur prout est contractus; cuius natura consistit in eo quod sit ius exigendi pensionem de alterius re vtili emptione acquisitum. Intelligi autem iuris nomine facultatem seu potestatem faciendi aliquid secundum iustitiam, seu titulo iusto: qualis in censu est ex emptione; non quidem pensionis, vt quis existimauerit; sed iuris eam exigendi.

Nomine pensionis vero, intelligi vtilitatem pecuniariam aut fructuariam, quæ emptione, & venditione prædicti iuris acquiritur in re frugifera; cuius dominus immediatum ius habet in fructibus eius, & mediatum in pecunia quæ ex iisdem fructibus distractis confici potest; ideoque in se suscipere potest onus soluendi pensionem, sicut fructuariam, ita & pecuniariam illius vice.

Nomine demum rei vtilis alterius, intelligi rem ex qua venditor census potest reuera, legitimeque vtilitatem percipere, siue ipsa sit res immobilis, vt fundus, domus, flumen, sylua, portus, fodina metallica, annui redditus, & alia similibus ex qua emolumentum percipitur: siue etiam mobilis, vt grex ouium, armentum bouum, &c. dummodo eo ipso res statum lucrosam habeat, quemad. Medina notat in Cod. De acquisitis per vsuram quæst. 11. Et confirmatur: quia ius percipiendi vtilitatem ex re quæ nullam potest recipere gignere, fictitium est. Census vero censetur eius generis esse, quando non constituitur in re fructifera. Quare fictitius, meraque vsura laeta esse, existimari debet. Quod idem pariter dicendum est de censu fundato in re non præstante domino suo tantam vtilitatem, quanta est pensio soluenda: quandoquidem vt se habet totum ad totum, sic se habet pars ad partem: nec potest quicquam vendere, aut pendere vtilitatem, quam non potest percipere.

Atq; facile potest ex his distingui contractus censuales à mutuo, locatione & emphyteusi, cum quibus habet similitudinem. Cum enim per mutuum transferatur dominium cum obligatione tantumdem restituendi; per censualem contractum transfertur tantum ius exigendi, & percipiendi pensionem, sine necessaria obligatione restituendi capitale, si pensio ipsa soluatur. Itæ eum in locatione, & emphyteusi pensio accipitur ex re propria, in censu accipitur ex re alterius. Aduertere autem obiter, à Doctoribus in hac materia frequenter accipi nomē census, vt pro iure exigendi pensionem, sic & pro ipsa pensione. Itæ eum qui pensionem soluit, censuariũ, & eum cui soluitur, censualitè dici à nonnullis: quos imitari nõ pudebit.

QVÆSTIO II.

Quas conditiones census requirat vt sit licitus.

DE iure naturali quatuor conditiones in emptionibus censuum seruari debent. Prima, vt census fundetur in re frugifera: hoc enim in præced. quæst. satis aperta ratione probatum est. Secunda, vt ematur iusto pretio: hoc enim ex D. Thoma 2. 2. q. 77. art. 1. necessarium est ad omnem emptionem & venditionem contractum. Tertia, vt si res censualis aut in totum, aut in partem pereat, aut sterilis fiat absque culpa & malitia censuatij, cesset census pro rata; cessante scilicet vtilitate ad quæ percipiendâ dicebatur esse iustus atq; adeo sublatò fundamento, quo id ipsum ius nitebatur. Confirmatur quia sic natura comparatũ est (nisi periculari contractu aliud iuste caueatur) vt res ita domino suo pereat, quod ipsa pe-

nitus extincta, is qui dominium habuit directum, perdat illud: itemque cessante ipsius utilitate, similiter dominium ipsum vile perdat is, qui habuit illud, prout in re censui subiecta censetur habuisse is, qui censum emit.

Accedit autoritas (quam aduersus Couar. vrget Molina *disput.* 383. *vers. Hinc. constat*) Extrauagantium post memorandarum, tum Martini V. & Calixti III. in quibus dicitur pereuntibus possessionibus, in quibus census erat constitutus, nullam competere actionem emptoribus census, ad recuperationem pecunie: tum etiam Pij V. vbi is aperte statuit pereunte super quam census collocatur, aut in fructuosa reddita, censum quoque ipsum perire. Accedit quoque ratio a pari, quia sicut seruitus, ita & census in re in qua constituitur, hæret tanquam in fundamento: quo sublato, necesse est corruiere illud quod in eo fundatur, iuxta Cap. Cum Paulus l. qu. i. Idem aduersus Sotum bene tenetur Nauarrus in *Comment. de iuris* n. 74.

Neque obstat, quod in usu sit, vt exigatur census, quantumcumque res ei subiecta fructum non reddat in aliquo anno, quia tunc res non desinit omnino utilis esse: sed si cessat ferre fructus vno anno, feret alio. Adde quod in emptione census non emantur fructus quos res ei subiecta feret singulis annis, sed ius percipiendi pensionem ex illius fructibus: prout bene notat Sotus in lib. sexto De iust. & iure, *quæst.* 5. *art. 1. concl. 5.* Itaque aduerte propositam conditionem intelligendam esse de re quæ in perpetuum perit, vel infrugifera est reddita. Omnium enim confessione, teste Leon. Lessio de iust. & iure *lib. 2. cap. 22. n. 88.* si res censui subiecta secundum nullam sui partem est absolute effecta infrugifera, in perpetuum ea manet secundum se totam, & secundum omnes sui partes obligata pro tota pensione. Et ratio est quam habet Molina in citata *disput.* 383. *vers. Constat deinde:* quia emptor census nolle alioqui contractum sic celebrare: exponendo nimirum se discrimini, vt si res subiecta censui transfiret ad diuersos possessores, cogetur ad singulis exigere partem census, cum magno suo labore, & non sine detrimento.

Postrema conditio est, vt in scio emptore census, dominium rei quæ censui subicitur, venditor non transferat in alium, a quo pensio soluenda, ægre minusque secure soluitur, alioqui enim feret eidem emptori aperta iniuria, propter impedimentum & grauamen, quod subiret ad obtinendam solutionem sibi debitam. Quod ex Soto in sequen. *art. 3.* annotans Gregor. à Valen. 2. *disput.* 5. *quæst.* 22. *puncto 7.* addit quod si venditor rem censui subiectam velit transferre in aliquem, a quo æque tuto possint recipi pensiones, is non videatur iure naturæ teneri ad consensum ab emptore petendum, cum nullum inde imminet ei periculum: ne si quidem pluribus diuisim vendatur; cum ex Nauarro in *comment. De iuris numer.* 114. possit a quocumque illorum voluerit, exigere totam pensionem, quandoquidem consentaneum non est ex tali diuisione conditionem ipsius deteriores fieri.

DE IURE autem positio, plures iis conditiones requirit venditio censuum. Namque ex Extrauagantibus Martini V. & Calixti III. inter communes, tit. De emptione & venditione, habentur octo, vt notatum est à Nauar. in citato *commentario* n. 72. reuocata ad sex per Barth. Carranzam in summa Conciliorum post Concilium Floren. quarum prima est, vt res super quam census fundatur, sit fructifera, certa ac determinata. Secunda, vt eadem res tot habeat fructus quot respondeant pensioni annuæ soluendæ. Tertia, vt pereunte eadem re in toto, vel ex parte, pereat etiam census in toto vel ex parte pro rata. Quarta, vt pretium sit iustum. Quinta, vt semper sit liberam venditori census, cum redimere. Vltima, vt venditor ipse cogi non possit ad redimendum censum venditum. In quibus discutendis non est necesse nos immorari, quia exceptis iis quas diximus esse de iure naturæ, non sunt de necessitate seruandæ: cum, vt loco citato attingit Nauarrus, & eare post eum expresse Lud. Molina in citato *tract. 2. disput.* 389. non longe ab initio, Prædictorum Pontificum mens tantum fuerit approbare quosdam census, cum certis quibusdam conditionibus, de iure naturæ alioqui non necessariis, institutos, ac relatos in iisdem ipsorum Extrauagantibus, non autem, prout aduertit Sotus in antememorato *art. 1. sub si-*

nem, exigere eiusmodi conditiones in omnibus censibus, ac condemnare de peccato, quotquot caruerint aliqua earum.

EX BVLLA vero Pij V. *relata à Nauar. in Enchir. cap. 137. num. 24.* & in memorato *comm. n. 84.* habentur adhuc plures. Prima, vt census constituitur super re immobili, ac certis finibus, & vt vocant confrontationibus designata. Secunda, vt sola illa res maneat illi censui subiecta. Tertia, vt pretium iustum detur: quæ est de iure naturali. Quarta, vt totum pretium simul soluatur. Quinta, vt venditor possit redimere censum, siue quoad totum, siue quoad partem, quædumque voluerit, non obstante quacumque præscriptione, aut pacto in contrarium. Sexta, vt venditor non obligetur ad redimendum. Septima, vt re censuali pereunte census pereat. Octaua, vt res censuali tantum reddat, quantum est census. Quæ vtrique est de iure naturali. Nona, vt pretium census soluatur in pecunia numerata coram Notario, & testibus qui videant illam tradi. Decima, ne fiant anticipatæ solutiones pensionum, neque in pactum deducatur: seu ne venditor cogatur soluere pensionem nisi pro rata temporis elapsi. Quæ conditio de iure naturali est, eaq; patet emptorem non posse dum pretium numerat detrahere pensionem primi anni per modum anticipatæ solutionis, nempe elapsa parte temporis, posse amplius exigere, quam pensionem illi parti respondentem. Vndecima, ne venditor census obligetur ad casus fortuitos, quia est contra naturam talis contractus, vt percipiantur fructus quando nulli omnino sunt: secus vero si percipiantur aliqui, etiam pauci: ex illis enim emptori satisfaciendum est. Duodecima, ne fiat pactum restringens venditori facultatem alienandi rem censui subiectam, nec quidquam soluendi pro consensu, & facultate alienandi, facta ab emptore. Decimatercia, vt si res subiecta censui vendenda sit, dominus census præferatur aliis: eique omnes rei venalis conditiones explicentur, & totus mensis insuper expectetur. Decimaquarta, vt census non augeatur pensionibus non solutis, aut non soluendis: nec nouus statuatur, aut augeatur super eadem re, vel diuersa. Postrema, ne fiant pacta determinantia venditori solutionem onerum, ad quæ ipse de iure, & ex natura contractus non tenetur. Harum discussionem qui volet videre, poterit apud Lud. Molinam in eodem tractatu 2. *disput.* 389. 390. 391. & 392. & apud Ferdinandum Rebellum, De obligationibus iustitiæ *lib. 10. quæst.* 6.

Eam enim breuitatis studio omittere possumus, quoniam bulla eiusmodi obligat quidem quoad illa que continent iuris naturalis, quandoquidem talia neque non vsu, neque contrario vsu tolli possunt, ex *Cap. finali. De consuetudine:* quoad illa tamen quæ tantum sunt iuris positium, non obligat eos apud quos eadem vsu recepta non est: immo potius est contrario vsu repudiata. Non vsu enim, aut contrarium vsu sufficere ad tollendam legis humanæ vim, habetur ex *cit. cap. fin. & ex cap. In istis, dist. 4. Quæ de re Nauar. in citato comment. n. 106. & 107.* Accedit quæ ea ipsa bulla nihil contineat, vnde sufficienter colligatur mentem Pontificis in alia ferenda, fuisse vt obligaret ante illius promulgationem, & receptionem in prouincia. Neque probabile est prudentissimum Patrem instituisse perturbari alios Principes in sua iurisdictione temporalis, aliam formam rationi minime repugnantem sequentes censibus constituendis. Accedit etiam, quod circa easdem conditiones vix occurrant difficultates. Eiusdem bullæ explicationem si quis optet, illam inueniet apud Nauar. in antea memorato *comment. num. 84.*

CÆTERVM circa formam vsitatam in his regionibus, occurrit monendum eidem bullæ repugnare; quod census non in re certa, sed indifferenter in omnibus bonis venditoris instituitur, & cautio fideiusforia exigatur, nec redimi possit per partes (nisi aliter conuentum sit) sed totus simul redimi debeat: eam nihilominus non esse de peccato propterea condemnandam: nam vt secuti Nauarrum in sequen. *n. 106.* norant Gregor. à Valen. 2. *disput.* 5. *quæst.* 22. *puncto 2. sub. finè,* & Lud. Molina, in citata *disput.* 392. *sub. initium,* mens Pontificis non fuit declarare, iniquitatis vsurarie illos reuera esse reos, qui in emptione census non seruarent omnes prædictas conditiones: sed ipsos esse præsumendos vsurarios, quod pertinet ad forum externum: quandoquidem

in foro conscientia non est locus presumptioni, quando veritas est e contra: ut ibidem probat Nauar. per Cap. Tu nos, De sponsalib. & Cap. Humanæ aures 12. quæstio. 5.

Itaque is qui seruatis omnibus conditionibus de iure naturali accessit ad iustitiam census, eum emerit, potest in conscientia tutus esse ab usuræ labe: etiam si alias ab eod. Pontifice positas omittat, & addat eis contrarias, dum modo non repugnant iuri naturali: sicut non repugnant illa, quas proposuimus. Nam posse ab aliquo licite vendi censum ex omnibus suis rebus, nullam certam determinando, ratio manifesta ostendit, quia vere habet ius percipiendi utilitatem ex omnibus rebus suis indeterminate. Ergo potest illud idem vendere, prout docent Maior, Medina, Sotus, & Couar. quos citat & sequitur Gregor. à Valen. in memorato puncto, ve. f. Ter. io. seq. utur.

Præterea iudicio omnium, contractus fideiussionis est licitus, sicut & alterius asecurationis. Ergo sicut aliis contractibus asecurationi per fideiussionem licite coniungi potest, poterit quoque eadem adiungi emptioni census. Sicque iudicatum esse in disceptatione doctissimorum Theologorum habita Romæ se præsentem anno Domini 1. 8. tradit idem Gregor. in sequen. puncto 6. sub finem. Addeis tamen rem esse periculofam, & ideo minime suadendam: Immo vero dissuadendam ne surrepat intento usurario, qua intendas obligatum habere venditorem ad reddendum pretium à te acceptum, lucratis interea pensionibus non deducendis in sortem.

Postremo, pactum ut census redimi non possit nisi totus, non esse à ratione alienum postea docebimus, estque expressa doctrina Soti in lib. 6. De iust. & iure quæst. 5. art. 3. conclus. 4.

Dubia propositæ & questionis annexa.

SVNT quædam conditiones, cum quibus an licite census celebretur, dubitatur: unde ut propositæ quæstioni plene satisfiat, explicanda sunt sequentia dubia.

PRIMUM EST. An licitus sit census utrinque redimibilis, seu factus cum conditione, ut emptor ad illum redimendum possit cogere venditor, sicut venditor potest cogere emptor ad illum reuendendum? De qua re sententia est Soti in cit. art. 3. concl. 1. censum cum ea conditione esse usurarium. Contrarium autem tenent Ioannes Maior, & Gabriel in 4. dist. 15. ille q. 43. & 44. in fine, & hic q. 12. ac Medina in Cod. De acq. iustis per usuram, quæst. vltima post medium, & Conrad. De contractibus quæst. 84. concl. 5. in fine, & corol. 1. quos commemorat & sequitur Gregorius à Valent 2. 2. dist. 5. quæst. 22. puncto 6. col. 3. Addens in consultatione multorum Theologorum peritissimorum, habita Romæ anno Domini 1581. id ipsum fuisse iudicatum probabile: pro quo & bonas rationes addert. Sufficit autem nobis satis patere, quando census fuerit constitutus super rem certam, pereunte enim illa re antequam redimatur census, perit pariter ac perditur tota summa capitalis: quod quidem fieri nequit in usura, in qua capitalis summa, semper est certa. Deinde quantumcumque eiusmodi census esset super omnia bona, id tamen non obstat: quin sicut emptio cum pacto retrouendendi est licita, sic & emptio cum pacto redimendi, quoad utrumque pactum de mutuo consensu fuerit factum cum iusta compensatione oneris quod venditori in eo imponitur. Itaque obseruandum est, quia in tali contractu venditor oneratur, pretium in eodem debere augeri quantum requiritur ad tale onus compensandum: ut si in censu redimibili ex parte solius venditoris, iustum pretium sit ad rationem 8. vel 10. pro 100. in censu utrinque redimibili, pretium iustum censetur ad rationem 5. vel 6. pro 100.

Ceterum merito Medina loco citato monet tale pactum minime suadendum esse in praxi propter scandali periculum, cum ipsum quandam usuræ speciem habeat, facileque sit incautos & lucrî avidos per illud velare mutuum usurarium. Adde, & esse plane dissuadendum, ubi lege prohibetur, ut in hac regione, in qua venditoribus tantum conceditur redimendi censum venditum: non autem emptoribus, ius compellendi eos ad redimendum: quia talis lex obligat in conscientia, sicut cæteræ civiles legitima autho-

ritate, ob publicum bonum rationabiliter lata: ex communi doctrina tradita in præced. libro 13. tract. 4. tit. 7.

SECUNDUM DVBIUM EST. An licite fiat, quod passim emptor census cogit venditorem ut præter rem censui suppositam, alia sua bona loco pignoris seu hypothecæ obliget, aut fideiussores sibi det? Ad quod respondendum est, id posse varie fieri. Primo enim aliquando fit in hunc finem, ut si res censui supposita pereat, ea bona loco illius obligata maneant, istudque est contra emptionis & venditionis, atque adeo census naturam. Nam si res empta pereat, debet in damnum emptoris perire. Adde quod id perinde esset, ac si quis sub ea conditione domum emeret, ut quodocumque rueret, venditor teneretur illam reedificare. Secundo fieri potest ad asecurationem rei emptæ, hoc sensu, ut si forte res censui supposita prius sit subiecta alteri censui, aut sit res aliena, res posterius supposita teneat illius locum. In quem finem licet venditorem census obligare ad hypothecanda, seu danda in pignus alia sua bona; aut etiam subicienda censui, ne emptor aliqua fraude ab eodem venditore circumueniatur, siue rem ipsam censui subiectam vitando, siue alij censui illam subiciendo, siue per negligentiam sinendo eam perire. Tertio fieri potest ad euitanda damna, & pericula quæ emptor census potest incurrere, ob non solutam à venditore pensionem annuam: tuncque talis obligatio licite exigitur; quia nec est contra naturam census, nec contra prædictas bullas Martini V. & Iulij III. atque cuique contrahenti cum altero conceditur, se ab eo indemnem seruare. Aduerte obiter differre inter rem subiectam censui, & rem hypothecatam in censu, quod illa pereunte, census extinguatur, non item hac pereunte, sed tantum desinat esse securus. Item quod re censui subiecta transeunte ad tertium, is debeat soluere pensionem annuam, quandoquidem res transiit cum suo onere seruaturæ, & obligat. in bus, non autem transeunte re hypothecata, cum non sit ea ex qua pensioem exigendi ius habetur, sicut est illa alia.

TERTIUM DVBIUM EST. An licite apponatur conditio qua venditor census teneatur intra quadriennium aliam rem nouam supponere obligatam censui; sique intra illud tempus id non faciat; emptor census habeat liberam facultatem repetendi id quod dedit in pretium census? Ad quod respondendum est, primo eam conditionem ubi est in usu, fuisse introductam bono fine; nempe euitandas fraudes, quibus aliqui imponebant emptoribus censuum, subiciendo eisdem censibus res similibus oneribus iam subiectas, aut alienas, aut dubias, quæ quidem fraudes intra quadriennium detegi poterant ac solebant. Secundo; nunc quoque ubi similia pericula probabiliter timerentur; sicut solet maxime initio contractus, licite posse talem conditionem exigi: quia venditor iure naturali tenetur vendere rem tutam, certam, & sine vilo vitio. Non posse autem ubi pericula non timerentur, cum sit contra naturam contractus, ut duæ res obligentur censui, si vna est reuera sufficiens.

QUARTUM DVBIUM EST. An licitus sit hic contractus. Sempromius debet suo famulo mille aureos nummos pro stipendijs seruitij ei præstiti, quos non potest facile & commode soluere; atque ne famulus ipsum infestet, compellendo statim soluere, eidem promittit annuam pensionem soluendam quotiesque prædictam summam mille aureorum tradiderit? Ad quod respondetur, talem contractum reduci posse ad censum constitutum super personam; qui nisi à lege ciuili, aut recepta consuetudine sit reprobarus, potest esse licitus, si debite fiat. Debet enim Sempromius esse liber ab obligatione soluendi mille; quandoquidem accepit ea in pretium census, alioqui erit mutuum, & per consequens contractus usurarius. Debet etiam Sempromio ipso mortuo, talis census extingui, & perire, nimirum pereunte re in qua erat constitutus; alioqui esset mutuum, inter cuius conditiones ponitur, ut ad hæredes debitoris obligatio illius transeat, quæ conditio non habet in censu personali locum.

QUINTUM DVBIUM EST. An sit licitus contractus vilitatis, quo in pretium census datur pecunia; quam emptori venditor alias debet. Ad quod respondetur, in foro conscientia, si fraus absit & dolus, censum ea ratione licite constituit, ut eum ex mutuo, vel alio iusto titulo debitam pecunia soluere mihi non potes, inter nos cõuenimus, ut in

censum

444

centum perpetuum illam habeas. Istud Nauar. in Comment. De vsuris, num. 88. ex 80 confirmat, quod si antequam tibi traderem pecuniam meam, potui ex ea emere à te censum; ratio non sit cur id mihi non concedatur postquam illius usum tibi liberum per aliquod tempus reliqui. Similiter cum vendo tibi domum, aut prædium, vel merces iusto pretio, sine fraude, vel dolo, & ex eodem pretio, quod non potes soluere, constituis mihi censum qualem venderes numerata tibi pecunia; talem quoque licite constitui, habetur ex eodem in sequenti num. 121. Et probatur, quia perinde est me tradere tibi domum valentem reuera centum, ac me numerare de facto centum. Adde quod tunc virtute interveniant duo contractus, vnus quo ego vendo tibi domum centum, alter quo emo à te censum quotannis soluendum, seu annuam pensionem procentum, quæ mihi soluere debebas in pretium domus à me tibi venditæ.

420. **SEXTVM DVBIVM EST;** an licitus sit contractus, vt pereunte re censui supposita maneat persona venditoris obligata ad solutionem pensionis annuæ? Ad quod respondetur, non videri de se licitum, cum census super re constitutus, alius sit ab eo qui super persona constituitur; neque obligatio vnus inducat obligationem alterius, nisi speciali contrahentium consensu (*id est, in locis in quibus census personalis est in usu*) & remota omni fraude, numeratoque iusto pretio, quod vtrique eidem censui in vnum coniuncto, æquitate, habita scilicet ratione, quod tam vnus, quam alter, sit onus vere æstimabile pretio. Vbi aduerte obiter ex Nauar. in memorato Comment. num. 95. quod non solum census totus pereat perempta re, cui est impositus, sed etiam pars pro rata partis peremptæ; quodque in hac re paria sint rem perire, & infructiferam fieri.

421. **SEPTIMVM DVBIVM EST;** an census constitutus super domum, aut molendinum quod plane corrui, cesset? Ad quod Nauar. in eodem Comment. num. 118. respondet, cessare. Et ratio est, quia corrui fundamento, perit res in eo fundata; & pereunte subiecto, perit accidens, quod in illo est. Quare & pereunte re, perit illius fructus. Quod procedit etiam si domus, aut molendinum denuo restauretur, quia restauratum, etiam si ex eadem materia, erit diuersum à priore. Quoniam tamen si culpa venditoris res censui subiecta perierit, is tenebitur, vel pretium census emptori restituere, vel nouum censum super restauratam, aut aliam rem constitueri.

422. **OCTAVM DVBIVM EST;** an census super re non idonea, nempe alii oneribus iam plus satis subiecta, vel fictitia, constitutus valeat? Ad quod in eodem num. 118. Nauar. respondet, non valere, quia illud re ipsa à mutuo nihil differet, quo volentes ad vsuram dare, facile vterentur; constituentes censum super prædia mutuatarij imaginaria, vel aliena. Vnde etiam fit, vt non possit census constitui super re (sive sit magni pretij, vt magnificum palarium, sive non) cuius fructus non possint æquare annuam pensionem, quia ex ea parte naturam haberet mutui, essetque vsurarius. Nam, vt recte argumentatur Nauar. in præced. num. 79. qui emit censum super prædium quod non est aut non tantos proventus adfert, quantus est ipse census, perinde committit vsuram, atque is qui emit prædia, aut pecora, quæ alter non habet, aut plura quam habet, & eidem alteri illa locat pro annua pensione. Quod etiam docet Syluester vsura 2. questione 6.

Nota autem ex eodem Nauar. in cit. num. 118. quod si quis censum antedicto modo constitutum emisset, tota que fraus esset ex parte venditoris, acceptam bona fide annuam pensionem is non teneatur restituere, possitque venditor rem ipsum compellere ad restitutionem pretij, quod ei pro tali censu soluit. Ad quod facit quod ex lege Iulianus, ff. De actionibus empti, venditor celsans vitia rei venditæ, teneatur emptori ad interesse. Non possit autem compellere ad solutionem futuram pensionis annuæ, ad quam non est ei questum ius, quod in tali re constitui non potuit. Sin autem fraus esset quoque ex parte emptoris; vt pote qui sciuerit, vel suspicatus sit defectum, imputabitur ei totum interesse, cui licens, & volens se subiecerit, ex lege Si fundum, Cod. De citione.

423. **NONVM DVBIVM EST;** an licita sit constitutio census, facta auctoritate Iudicis condennantis vnã partem

ad soluendum mille, vel annum censum, donec mille soluat? De hoc Nauar. in eodem Comment. De vsuris, nu. 99. rationes in vtramque partem adfert, & tandem concludit, coram Deo, & quoad forum conscientie illicitam esse constitutionem, si mens Iudicis, & partis victricis fuit, vt altera pars obligaretur ad solutionem census annui pro vsu pecuniæ ad quam soluendam condemnatur, quia id vsurarium est. Non autem si mens fuit obligare ad soluendam eandem pensionem tanquam interesse, aut in poenam contumaciæ; & reuera in non soluendo, inueniatur interesse, aut contumaciæ.

DECIMVM DVBIVM EST; num census possit redimi ex parte; ita nimirum, vt emptor obligetur in conscientia accipere, quod ei offertur in redemptionem partis census; an vero possit recusare redemptionem, nisi pretium totum simul ei reddatur; vt si hoc sit centum aureorum, & offeratur decem in redemptionem decimæ partis. Ad quod Nauar. in eod. Comment. num. 95. & 101. simpliciter respondet, posse libere in totum, & ex parte censum redimi. Sed melius est cum distinctione dicere. Primo, posse in censu apponi pactum, vt non redimatur per partes, sed totum simul. Secundo, etiam licite apponi posse pactum, vt non redimatur nisi per partes certe magnæ quantitatis; non autem per minimas, quia emptor inde sentire potest graue damnum. Nam si centum quæ dedit, cogatur recipere per decem, & decem, aut alias minutas partes, non erit ei integrum emere similem censum, sicut posset si centum ei simul restitueretur, quod est onus graue, ac damnosum. Tertio, si pactum apponatur, vt census tantum redimatur restituito simul toto pretio, ipsum esse seruandũ in conscientia, quia & est de communi consensu initum, & de se licitum, vt patet ex eo, quod pactum retrouendendi ita fieri solet, vt res tota simul reuendatur, sicut tota simul empta fuit. Quarto, quando nullum adiectum est pactum, tunc emptorem non cogi in conscientia acceptare pretium redemptionis per partes, præsertim minimas, quia in eo damnum & onus sentiret. Quinto, si ex partium consensu appositum sit pactum, vt census per partes redimi possit, tunc posse emptorem cogi, vt acceptet redemptionem per partes. Nec enim illicitum est tale pactum, ipsumque supponitur esse de communi partium consensu initum.

CAPVT XXXII.

De modis quibus diuiditur census, ac de illius iusto pretio.

SVMMARIVM.

425. *Quinque varij modi quibus census diuiditur.*
 426. *Sententia negantium censum realem esse licitum.*
 427. *Contrariam tenendam esse probatur.*
 428. *Solus potest census ex aliis fructibus quam rei in qua constituitur.*
 429. *Solutio census assicurari potest in ordine ad casus fortuitos.*
 430. *Duplex census personalis.*
 431. *Difficultas; an census personalis sit licitus, explicatur distinctione.*
 432. *Ad iustum pretium census non requiritur, vt quantus summa pensionum, sit illi equalis.*
 433. *Quodnam sit iustum census pretium.*
 434. *De pretio redemptionis census.*
 435. *De pretio census constituti ad certum annorum numerum.*
 436. *De iusto pretio census personalis perpetui.*
 437. *De iusto pretio census vitalitij.*

QUESTIO III.

Quod duplex sit Censui.

438. **Q**VINQUE modis diuidi potest census. Primo, ratione modi quo constituitur, in reueratiuum & consignatiuum. Ille est cū quis rem suam, v.g. prædium, vel domum dat alteri, translato illius dominio, tam directo, quam vili, referuando sibi certam pensionem quotannis soluendam. Qui circa res temporales non annexas spiritualibus raro est in vius